

DOCUMENTATIENOTA

CRB 2016 - 0513

Ontwikkeling van de koopkracht
van de particulieren

Ontwikkeling van de koopkracht van de particulieren

Contactpersoon :
Bastien.castiaux@ccecrb.fgov.be

Dit document maakt deel uit van een reeks van documentatienota's die het secretariaat van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven in 2015 heeft opgesteld in het kader van de werkzaamheden van de subcommissie Technisch verslag loonmarge. Op basis van de debatten die volgden na de presentatie van deze nota's aan de sociale gesprekspartners konden die laatsten voor elke van die nota's gezamenlijk een aantal lessen trekken. U vindt hier alle documentatienota's in kwestie, alsmede de "conclusies" van de sociale gesprekspartners ter zake

Inhoudsopgave

1 De begrippen koopkracht en particulieren.....	4
2 Evolutie van de koopkracht van de particulieren	8

Lijst figuren

Figuur 1-1: Gedetailleerde samenstelling alternatief beschikbaar inkomen van de particulieren.....	5
Figuur 1-2: Samenstelling primair inkomen	7
Figuur 1-3: Samenstelling beschikbaar inkomen.....	7
Figuur 1-4: Samenstelling alternatief beschikbaar inkomen.....	8

Lijst tabellen

Tabel 2-1: Samenstelling van het bruto alternatief beschikbaar inkomen van de particulieren en aandelen van de componenten in het BBP in België en de buurlanden.....	10
Tabel 2-2: Reëel groeipercentage (periode 1996-2012), gewicht (1996) en bijdrage van de componenten aan de groei van het reëel bruto alternatief beschikbaar inkomen van de particulieren per inwoner	11
Tabel 2-3: Uitsplitsing reële evolutie van de beloning van werknemers per inwoner in België en de buurlanden, 1996-2012	12
Tabel 2-4: Uitsplitsing reële evolutie van de beloning van werknemers per inwoner in België en de buurlanden, 1996-2007 en 2007-2012.....	12
Tabel 2-5: Uitsplitsing reële evolutie bruto gemengd inkomen per inwoner in België en de buurlanden, 1996-2012.....	13
Tabel 2-6: Uitsplitsing reële evolutie bruto gemengd inkomen per inwoner in België en de buurlanden, 1996-2007 en 2007-2012	13
Tabel 2-7: Uitsplitsing van het reëel netto-inkomen uit vermogen per inwoner in België en de buurlanden, 1996-2012	14
Tabel 2-8: Uitsplitsing van het reëel netto-inkomen uit vermogen per inwoner in België en de buurlanden, 1996-2007 en 2007-2012.....	14
Tabel 2-9: Impact van de netto-overdrachten op de groei koopkracht in België en de buurlanden, 1996-2012.....	15
Tabel 2-10: Impact van de netto-overdrachten op de groei van de koopkracht in België en de buurlanden, 1996-2007 en 2007-2012.....	15
Tabel 2-11: Evolutie van de inkomensoverdrachten en de inkomens van de overheid en de particulieren (in procent van het BBP) tussen 1996 en 2012	19
Tabel 2-12: Evolutie van de inkomensoverdrachten en de inkomens van de overheid en de particulieren (in procent van het BBP) tussen 1996 en 2007	20
Tabel 2-13: Evolutie van de inkomensoverdrachten en de inkomens van de overheid en de particulieren (in procent van het BBP) tussen 2007 en 2012	21

Lijst grafieken

Grafiek 2-1: Evolutie van de koopkracht (reëel bruto alternatief beschikbaar inkomen) van de particulieren per inwoner in België en de buurlanden, 1996-2012	9
Grafiek 2-2: Evolutie van het reëel alternatief beschikbaar inkomen van de particulieren en het reëel alternatief beschikbaar inkomen van de huishoudens in België (1996-2012).....	17
Grafiek 2-3: Evolutie van de schuldgraad (in % van het BBP) in België en de buurlanden (1996-2012)	17
Grafiek 2-4: Rendement op de staatsobligaties op de secundaire markt, na belastingen, met een resterende looptijd van 10 jaar (België en de buurlanden).....	18

Inleiding

De economische groei van een land is afhankelijk van zowel de binnenlandse als de buitenlandse vraag (export). De binnenlandse vraag is in grote mate afhankelijk van de groei van de koopkracht van de particulieren (d.i. middelen om te consumeren).

In deze nota bestuderen we hoe de koopkracht is geëvolueerd doorheen de tijd, wat de invloed is van de verschillende primaire inkomens (beloning van werknemers, inkomen van zelfstandigen, inkomen uit vermogen) en wat de invloed is van de herverdeling doormiddel van fiscaliteit en parafiscaliteit.

Meer precies bestuderen we, wat betreft de beloning van werknemers en zelfstandigen, onder andere de invloed van de beloning per uur en de werkgelegenheid. Wat betreft het inkomen uit vermogen, bestuderen we de invloed van het rendement op financiële activa en van de hoeveelheid financiële activa per inwoner.

Eerst en vooral gaan we na uit welke componenten de koopkracht is opgebouwd en worden de begrippen koopkracht en particulieren verduidelijkt. Vervolgens wordt de evolutie van de koopkracht tussen 1996 en 2012 geanalyseerd en wordt nagegaan op welke manier de verschillende componenten hebben bijgedragen aan de evolutie van de koopkracht. Om de verschillende groeimodellen beter te kunnen begrijpen, wordt België vergeleken met de drie buurlanden: Duitsland, Frankrijk en Nederland. De gegevens¹ zijn gebaseerd op de nationale rekeningen (NR) volgens de definities van het ESR 2010².

1 De begrippen koopkracht en particulieren

De koopkracht is de hoeveelheid goederen en diensten die een consument of een groep consumenten op een bepaald moment kan kopen met zijn beschikbaar inkomen. De evolutie van de koopkracht van de particulieren wordt hier geanalyseerd aan de hand van het bruto³ alternatief beschikbaar inkomen van de particulieren in reële termen (cf infra) per inwoner, op basis van de cijfers van de Nationale Rekeningen (NR).

In de NR worden alle institutionele eenheden gegroepeerd in institutionele sectoren, die worden gekenmerkt door een gelijksoortig economisch gedrag. Op basis hiervan worden sectorrekeningen opgesteld, die alle transacties tussen economische actoren, zoals onder meer inkomens-, bestedings- en financiële stromen beschrijven⁴.

---

¹ De gegevens werden gepubliceerd in 2014, maar de analyseperiode in de nota loopt maar tot het jaar 2012. Dit is omwille van ontbrekende gegevens voor België voor het jaar 2013.

² Voor het opstellen van de NR zijn wereldwijd geldende normen vastgelegd in het System of National Accounts. De Europese versie van de SNA is het Europees systeem van nationale en regionale rekeningen. In september 2014 werd de nieuwe Europese standaard ESR 2010 van kracht, op basis van de SNA2008. Het ESR 2010 vervangt het ESR 1995 (Nationale Bank van België, 2014, Het Europees Systeem van Rekeningen ESR 2014, via internetadres: http://www.nbb.be/doc/dq/n_pdf_dq/sec2010_nl.pdf).

³ Bruto wil in dit geval zeggen dat afschrijvingen op de kapitaalvoorraad (zoals woningen) niet van het beschikbaar inkomen worden afgetrokken. We gebruiken brutogegevens, want zo kunnen bij een internationale vergelijking de eventuele verschillende berekeningsmethodes voor de afschrijvingen geen invloed hebben op het resultaat. Uit een vergelijking van de evolutie van de bruto- en nettokoopkracht voor België blijkt dat de evolutie gelijklopend is. We gaan ervan uit dat dit ook voor de buurlanden geldt en dat het gebruik van bruto of netto niets verandert aan de analyse.

⁴ De rekeningen leiden tot een balans waar voor elke sector de voorraad niet-financiële en financiële activa en passiva zijn in opgenomen. Vorderingen en schulden zijn dus terug te vinden in de financiële balans.

De vijf elkaar uitsluitende institutionele sectoren vormen samen de totale economie (S.1):

- niet-financiële vennootschappen (S.11)
- financiële instellingen (S.12)
- overheid (S.13)
- huishoudens (S.14)
- instellingen zonder winstoogmerk ten behoeve van huishoudens (IZW's) (S.15) ⁵

De huishoudens vormen dus de sector S.14. Merk hierbij op dat de sector S.14 ook de zelfstandige ondernemers omvat. Omwille van gebrek aan afzonderlijke gegevens voor de huishoudens voor Duitsland, wordt voor de vergelijking van de koopkracht met de buurlanden ook de sector S.15 (instellingen zonder winstoogmerk ten behoeve van huishoudens (IZW's)) in rekening genomen. S.14 en S.15 vormen samen de particulieren⁶.

Het alternatief beschikbaar inkomen van de particulieren is in de Nationale Rekeningen (NR) als volgt opgebouwd:

Figuur 1-1: Gedetailleerde samenstelling alternatief beschikbaar inkomen van de particulieren

<p>Beloning van werknemers   + Exploitatieoverschot   + Gemengd inkomen   + Inkomen uit vermogen (middelen - bestedingen)   = Saldo primaire inkomens</p> <p>- Belastingen op inkomen, vermogen...   - Sociale premies (middelen - bestedingen)   + Sociale uitkeringen (exclusief sociale overdrachten in natura) (middelen - bestedingen)   + Overige inkomensoverdrachten (middelen - bestedingen)   = Beschikbaar inkomen</p> <p>+ Sociale overdrachten in natura   = Alternatief beschikbaar inkomen</p>

Het primair inkomen

De verschillende institutionele sectoren creëren toegevoegde waarde. De gecreëerde toegevoegde waarde wordt gebruikt om de productiefactoren kapitaal en arbeid te vergoeden en de netto indirecte

⁵ Een vereniging of stichting waarvan de middelen voor het merendeel afkomstig zijn uit vrijwillige bijdragen van huishoudens en uit inkomen uit vermogen (ze zijn niet voornamelijk gefinancierd en gecontroleerd door de overheid). Ze voorzien (gratis of aan lage prijzen) goederen en diensten voor huishoudens. Voorbeelden zijn religieuze instellingen, liefdadigheidsinstellingen, politieke partijen, vakbonden en verenigingen op het gebied van cultuur, sport en recreatie. Ze komen met name voor in de bedrijfsklassen gezondheids- en welzijnszorg, cultuur, sport en recreatie en de overige dienstverlening.

⁶ In België evolueren de koopkracht van particulieren en huishoudens bijna gelijk. De tabel met de evolutie voor de periode 1996-2012 is te vinden in bijlage.

belastingen, na aftrek van subsidies, te betalen. De huishoudens genereren ook toegevoegde waarde en worden hiervoor vergoed. Er zijn verschillende bronnen van primaire inkomens.

Een eerste element van het primair inkomen is de beloning van werknemers. Dit is wat de huishoudens verdienen voor het uitvoeren van activiteiten voor een vennootschap. De beloning bevat het brutoloon en de sociale premies ten laste van de werkgevers⁷.

Daarnaast produceren huishoudens twee soorten output. Het gaat hierbij om hetgeen geproduceerd wordt door de zelfstandigen en hetgeen geproduceerd wordt door de huishoudens buiten hun activiteiten als zelfstandigen. Het inkomen dat huishoudens voor deze productieactiviteiten ontvangen, nadat de beloning van het personeel en belastingen min subsidies zijn betaald, wordt bij zelfstandigen het gemengd inkomen genoemd en bij de huishoudens het exploitatieoverschot. Het exploitatieoverschot omvat ondermeer het inkomen uit woondiensten voor eigen gebruik. Voor de woning die het huishouden als eigenaar betreft (met inbegrip van de niet verhuurde "tweede" woning), is dat de geschatte huur die het zou betalen voor het huren van een vergelijkbare woning. Daarnaast omvat het ook productie voor eigen finaal gebruik en huishoudelijke diensten die worden uitgevoerd door huishoudelijk personeel dat niet met dienstencheques wordt betaald. Aangezien huishoudens geen beloningen moeten betalen voor hun woondiensten en productie voor eigen finaal gebruik, kunnen we stellen dat het exploitatieoverschot hierbij gelijk is aan de gecreëerde toegevoegde waarde. Het gemengd inkomen omvat de toegevoegde waarde die door de zelfstandige werd gecreëerd (dit bevat impliciet ook een beloning voor het werk dat werd verricht door de eigenaar of de leden van zijn gezin) min de beloning die moet worden betaald aan het tewerkgesteld personeel.

Een vierde element van het primair inkomen is het inkomen uit vermogen. Huishoudens betalen rente op hun uitstaande leningen en ontvangen rente op hun spaartegoeden en obligaties. Daarnaast ontvangen ze als aandeelhouders ook dividenden (winstuitkeringen). Overige elementen van het inkomen uit vermogen zijn het saldo inkomen uit vermogen toegerekend aan polishouders⁸ en het saldo inkomen uit grond en minerale reserves. Tot slot kunnen ze ook inkomens ontvangen uit het buitenland of inkomens overmaken aan de rest van de wereld.

Omdat deze inkomens een rechtstreeks gevolg zijn van economische activiteit en voortkomen uit de vergoedingen voor de inzet van arbeid en kapitaal, wordt dit het primair inkomen genoemd. De primaire inkomensverdelingsrekening is het eerste deel van de inkomensverdelings- en bestedingsrekening van de particulieren. Onderstaand kader geeft een overzicht van de samenstelling van het primair inkomen.

---

⁷ Werkelijke sociale premies zijn de bedragen die werkgevers ten behoeve van hun werknemers betalen aan de verzekeraars. Het betreffen de verplichte en de vrijwillige verzekering tegen sociale risico's en behoeften. Toegerekende sociale premies zijn o.a. doorbetaling van loon in geval van ziekte of ongeval, betalingen aan werknemers die de onderneming verlaten... Ze vertegenwoordigen de tegenwaarde van de sociale uitkeringen die rechtstreeks door werkgevers aan hun werknemers of voormalige werknemers en andere rechthebbenden worden verstrekt, zonder tussenkomst van enige verzekeringsmaatschappij of zelfstandig pensioenfonds, en zonder oprichting van een speciaal fonds of een afzonderlijke voorziening voor dit doel.

⁸ Het (directe) rendement dat pensioenfondsen en levensverzekeraars behalen op hun vermogen uit bijvoorbeeld rente, dividenden, huren en pachten. Dit inkomen wordt in de nationale rekeningen beschouwd als inkomen van de deelnemers / polishouders die dit vermogen door het inleggen van premies hebben opgebouwd.

Figuur 1-2: Samenstelling primair inkomen

Beloning van werknemers
+ Exploitatieoverschot
+ Gemengd inkomen
+ Inkomen uit vermogen (middelen - bestedingen)
= Saldo primaire inkomens

Het beschikbaar inkomen

Na de primaire inkomensverdeling betalen de huishoudens een deel van hun inkomen uit de economische activiteit opnieuw aan de overheid en de privésector⁹. Via het fiscale en parafiscale stelsel vindt er op die manier een secundaire herverdeling plaats. Huishoudens betalen sociale bijdragen en belastingen op zowel inkomen als vermogen. Deze middelen worden dan door de overheid gebruikt voor de financiering van sociale uitkeringen zoals uitkeringen uit sociale verzekeringen voor ziekte, pensioenen en werkloosheid¹⁰ (exclusief sociale overdrachten in natura). Daarnaast dienen deze middelen ook voor de financiering van de werkingskosten van de administratie en publieke diensten. Huishoudens ontvangen en betalen verder ook overige inkomensoverdrachten, dit gaat onder meer om prijzengeld en uitkeringen uit schadeverzekeringen. De huishoudens krijgen dus een deel van het geld dat ze betaald hebben via het fiscale en parafiscale stelsel terug.

Na deze secundaire herverdeling van de inkomens houden de huishoudens het beschikbaar inkomen over. Dit beschikbaar inkomen bedraagt in België iets meer dan 80% van het primair inkomen. We kunnen stellen dat het beschikbaar inkomen dient voor sparen en voor consumptie van marktgoederen en -diensten. Het deel van de consumptie van de huishoudens dat wordt gefinancierd door de overheid valt hier niet onder. Wanneer de volledige, werkelijke consumptie van gezinnen in rekening wordt genomen, spreken we van het alternatief beschikbaar inkomen.

Figuur 1-3: Samenstelling beschikbaar inkomen

Saldo primaire inkomens
- Belastingen op inkomen, vermogen...
- Sociale premies (middelen - bestedingen)
+ Sociale uitkeringen (exclusief sociale overdrachten in natura) (middelen - bestedingen)
+ Overige inkomensoverdrachten (middelen - bestedingen)
= Beschikbaar inkomen

Het alternatief beschikbaar inkomen

Wanneer de sociale overdrachten in natura worden toegevoegd aan het beschikbaar inkomen, krijgen we het alternatief beschikbaar inkomen, dat in België ongeveer 100% van het primair inkomen bedraagt. Deze overdrachten zijn onder meer de tegemoetkoming van de overheidsbesturen bij huisvesting (zoals sociale woningen), kinderdagverblijven, onderwijs, maar ook de terugbetaling van de kosten voor geneeskundige verzorging door de sociale zekerheid (terugbetaling dokterskosten en dergelijke). Het alternatief beschikbaar inkomen dient dus voor sparen en de werkelijke consumptie,

⁹ Dit gaat bijvoorbeeld om premies voor een groepsverzekering of pensioenfonds, een levensverzekering,...

¹⁰ Sociale uitkeringen omvatten uitkeringen uit sociale verzekeringen zoals ziekte, invaliditeit, pensioenen, gezinsbijlagen, werkloosheid, ..., uitkeringen uit particuliere verzekeringen zoals groepsverzekering, hospitalisatieverzekering, ..., en rechtstreekse uitkeringen betaald door de werkgever zoals de doorbetaling van loon bij ziekte, zwangerschap....

inclusief het deel van de consumptie dat door de overheid en het herverdelingsmechanisme wordt gefinancierd, zoals onderwijs en gezondheidszorg.

Figuur 1-4: Samenstelling alternatief beschikbaar inkomen

Beschikbaar inkomen
+ Sociale overdrachten in natura
= Alternatief beschikbaar inkomen

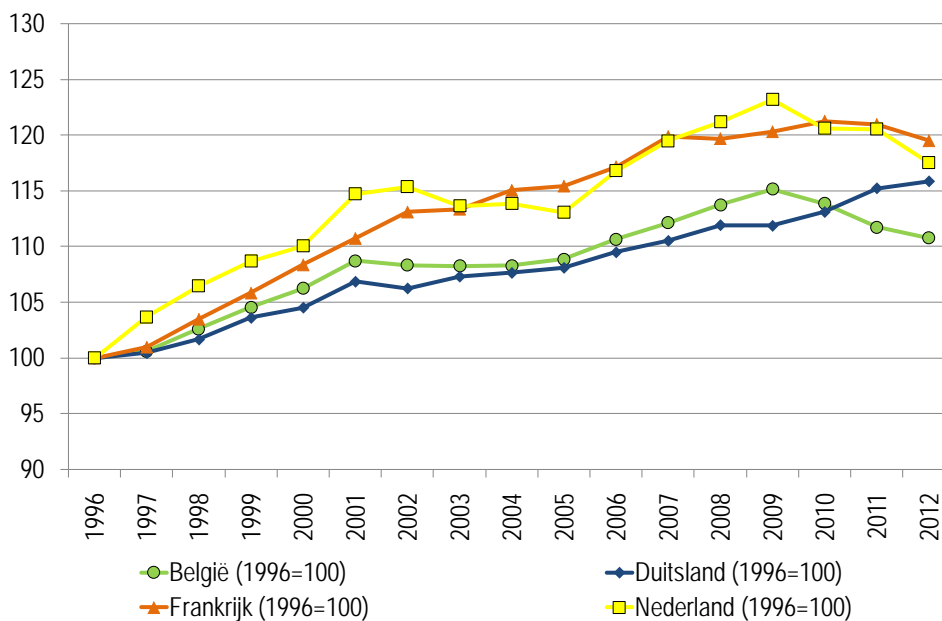
Hier moet wel nog een kanttekening bij gemaakt worden. Er wordt hier namelijk geen rekening gehouden met bepaalde ontvangsten die de staat gebruikt om transfers te financieren, omdat de NR niet toelaten te bepalen van welke sector de financiering afkomstig is. Het gaat hier bijvoorbeeld om BTW. Dit wordt aan de overheid betaald door ondernemingen, maar die rekenen hiervoor een bedrag door aan de huishoudens. Aangezien er in de NR geen opdeling is voor de BTW-betalingen per sector, is het niet duidelijk welk bedrag door de huishoudens werd betaald. Ten tweede kunnen overdrachten ook gefinancierd worden door een stijgend overheidsdeficit (cf infra), wanneer de overheid niet over voldoende middelen beschikt om de sociale uitkeringen en sociale overdrachten te financieren.

Het alternatief beschikbaar inkomen wordt gedefinieerd, om ervoor te zorgen dat de verschillende prijsevolutie in België en de drie buurlanden geen invloed kan hebben op het resultaat en om cijfers in een tijdreeks beter vergelijkbaar te maken. Het is nodig om het effect van de prijsveranderingen uit de waarde-evolutie te elimineren, om te kunnen meten hoeveel meer of minder goederen een consument kan kopen (consumptievolumegroei). Dit kan door de prijzen "constant" te houden aan de hand van een basisjaar, dat de referentie vormt. In deze nota is 1996 het basisjaar. Omdat de sociale overdrachten in natura onder de werkelijke consumptie vallen (consumptie inclusief het deel dat door de overheid en het herverdelingsmechanisme wordt gefinancierd), gebeuren de berekeningen met de deflator van de werkelijke consumptieve bestedingen van de particulieren. Deze deflator wordt geprefereerd boven de consumentenprijsindex (CPI), omdat de CPI een vaste korf van goederen gebruikt, terwijl de deflator van de werkelijke consumptieve bestedingen een bredere dekking heeft en het prijsniveau van de werkelijke consumptieve uitgaven registreert.

2 Evolutie van de koopkracht van de particulieren

In België nam de koopkracht van de particulieren (bruto alternatief beschikbaar inkomen in reële termen per inwoner) tussen 1996 en 2012 met 10,8% toe (Grafiek 2-1), of gemiddeld jaarlijks met 0,64%, wat trager is dan in de drie buurlanden. In de periode voor de start van de crisis (1996-2007) groeide de koopkracht gemiddeld jaarlijks nog trager in Duitsland dan in België. Vanaf 2007 stakte de groei in Frankrijk en vanaf 2009 ook in België en Nederland, terwijl de koopkracht in Duitsland bleef groeien. Dit had als gevolg dat de koopkracht in Duitsland in de periode 2007-2012 gemiddeld jaarlijks veel sneller groeide dan in de buurlanden (Grafiek 2-1).

Grafiek 2-1: Evolutie van de koopkracht (reëel bruto alternatief beschikbaar inkomen) van de particulieren per inwoner in België en de buurlanden, 1996-2012

Bron: Nationale rekeningen; Destatis; Eurostat; Eigen berekeningen CRB.

Om te achterhalen welke factoren de evolutie het meest beïnvloedden en waarom de groei in de vier landen verschillend verliep, wordt de evolutie van de koopkracht opgesplitst in zijn verschillende componenten. Zoals vermeld, wordt de evolutie van de koopkracht van de particulieren gemeten aan de hand van de evolutie van het reëel bruto alternatief beschikbaar inkomen per inwoner. De koopkracht bestaat dus uit enerzijds de primaire inkomens en anderzijds de sociale uitkeringen en sociale overdrachten in natura (inkomensoverdrachten ontvangen door de particulieren) min de belastingen en sociale premies (inkomensoverdrachten betaald door de particulieren), allemaal uitgedrukt in reële termen per inwoner.

De samenstelling van het reëel bruto alternatief beschikbaar inkomen wordt nog eens weergegeven in Tabel 2-1, samen met het gewicht van de componenten in het bruto binnenlands product. Wat meteen opvalt is dat het gewicht van de beloning van werknemers in alle vier de landen beduidend hoger is dan dat van het netto-inkomen uit vermogen, bruto-exploitatietooverschot en gemengd inkomen. In alle vier de landen is het bruto primair inkomen t.o.v. het BBP (de toegevoegde waarde die door de particulieren wordt gecreëerd tijdens het productieproces) lager dan het bruto alternatief beschikbaar inkomen t.o.v. het BBP (het deel van de totale gecreëerde toegevoegde waarde in een land dat bij de particulieren terecht komt), wat wil zeggen dat een deel van de koopkracht van de particulieren wordt verkregen via netto-overdrachten. In Frankrijk is het verschil tussen het gewicht van het alternatief beschikbaar inkomen en het primair inkomen opvallend groot. In Nederland zijn het bruto primair inkomen en het bruto alternatief beschikbaar inkomen t.o.v. het BBP opvallend lager dan in de buurlanden.

Tabel 2-1: Samenstelling van het bruto alternatief beschikbaar inkomen van de particulieren en aandelen van de componenten in het BBP in België en de buurlanden

	Gemiddeld aandeel in BBP (1996-2012)			
	België	Duitsland	Frankrijk	Nederland
Beloning van WN	51,9%	51,8%	52,1%	49,7%
+ Inkomen uit vermogen (middelen - bestedingen)	10,0%	12,4%	5,7%	6,9%
Inkomen uit vermogen: Middelen	11,2%	14,9%	7,3%	9,2%
Inkomen uit vermogen: Bestedingen	1,2%	2,5%	1,6%	2,4%
+ Bruto-exploitationoverschot en gemengd inkomen	13,8%	13,5%	14,5%	10,3%
= Saldo bruto primair inkomen	75,6%	77,6%	72,3%	66,9%
- Belastingen op inkomen, vermogen, ... (netto)	13,2%	9,0%	7,9%	8,0%
- Sociale premies (netto)	20,0%	20,7%	21,5%	25,4%
+ Sociale uitkeringen, exclusief sociale overdrachten in natura (netto)	19,2%	18,2%	20,4%	18,8%
+ Overige inkomensoverdrachten (netto)	0,8%	0,3%	1,8%	-0,1%
= Bruto beschikbaar inkomen	62,3%	66,3%	65,2%	52,3%
+ Sociale overdrachten in natura (netto)	14,2%	11,9%	14,7%	15,2%
= Bruto alternatief beschikbaar inkomen	76,5%	78,2%	79,9%	67,5%

Bron: Eurostat; Nationale Rekeningen; Eigen berekeningen CRB.

Hoe groter het aandeel van een component, hoe meer de groei of daling van het component de evolutie van de koopkracht zal beïnvloeden. Dit wordt geïllustreerd in Tabel 2-2, waar voor elk component de bijdrage aan de groei van de koopkracht is berekend¹¹. Uit deze tabel kunnen we afleiden welke componenten door hun snellere of tragere groei en door hun grotere of kleinere gewicht de evolutie van de koopkracht bepalen. Enerzijds zijn er de te betalen inkomensoverdrachten (de sociale premies en belastingen op inkomen, vermogen, ...), waarvan een groei de koopkracht negatief beïnvloedt, anderzijds zijn er de verschillende primaire inkomens per inwoner en de ontvangen inkomensoverdrachten (sociale uitkeringen, sociale overdrachten in natura en overige inkomensoverdrachten) waarvan de groei de koopkracht positief beïnvloedt.

Het feit dat de koopkracht in België minder snel is gegroeid dan in de buurlanden, is te wijten aan de primaire inkomens, ondanks de positieve bijdrage van de netto-overdrachten. Het bruto-exploitationoverschot en het netto-inkomen uit vermogen dragen, net als in Nederland, negatief bij aan de groei van de koopkracht. Zoals al bleek uit Tabel 2-1, vormt de beloning van werknemers in alle vier de landen het hoofdbestanddeel van het reëel bruto alternatief beschikbaar inkomen per inwoner en droeg het dankzij zijn sterke groei overal het meest bij aan de groei van de koopkracht. De positieve bijdrage van de reële beloning van werknemers per inwoner in België volstond niet om de koopkracht sneller te doen groeien dan in de buurlanden, omdat de groei in België kleiner is dan in Frankrijk en Nederland. De groei van de koopkracht wordt in België wel nog opgetrokken door de positieve bijdrage van de netto-overdrachten. Dit is ook het geval in Frankrijk en Nederland, terwijl de netto-overdrachten in Duitsland niet bijdragen aan de groei van de koopkracht. Hieronder wordt de evolutie van elk component meer in detail geanalyseerd.

¹¹ Voor elk component (allemaal in reële termen per inwoner) werd het groeipercentage over de periode 1996-2012 vermenigvuldigd met het gewicht ten opzichte van het bruto alternatief beschikbaar inkomen van de particulieren in 1996. Dit product vormt de bijdrage van het component aan de groei van het reëel bruto alternatief beschikbaar inkomen van de particulieren per inwoner. De som van de bijdrages van alle componenten is gelijk aan het groeipercentage van het reëel bruto alternatief beschikbaar inkomen van de particulieren per inwoner.

Tabel 2-2: Reëel groeipercentage (periode 1996-2012), gewicht (1996) en bijdrage van de componenten aan de groei van het reëel bruto alternatief beschikbaar inkomen van de particulieren per inwoner

	België			Duitsland			Frankrijk			Nederland		
	groeï% '96-'12	gewicht '96	bijdrage '12	groeï% '96-'12	gewicht '96	bijdrage '12	groeï% '96-'12	gewicht '96	bijdrage '12	groeï% '96-'12	gewicht '96	bijdrage '12
Beloning van WN	18,4%	65,6%	12,1%	12,8%	67,1%	8,6%	21,1%	64,8%	13,7%	19,9%	72,9%	14,5%
+ Inkomen uit vermogen (middelen - bestedingen)	-28,8%	15,8%	-4,5%	56,6%	13,5%	7,6%	0,6%	7,8%	0,0%	-4,8%	11,2%	-0,5%
Inkomen uit vermogen: Middelen	-28,5%	17,7%	-5,1%	31,1%	17,9%	5,6%	-6,3%	10,3%	-0,6%	-19,2%	16,1%	-3,1%
Inkomen uit vermogen: Bestedingen	-26,1%	2,0%	0,5%	-46,9%	4,4%	2,1%	-27,7%	2,5%	0,7%	-52,2%	4,9%	2,6%
+ Bruto-exploitatieoverschot en gemengd ink.	-4,6%	19,3%	-0,9%	-1,4%	18,6%	-0,3%	11,4%	18,8%	2,1%	-18,8%	18,0%	-3,4%
= Saldo bruto primair inkomen	6,6%	100,7%	6,6%	16,1%	99,1%	15,9%	17,4%	91,3%	15,9%	10,4%	102,1%	10,6%
+ Inkomensoverdrachten (ontvangen)	27,9%	41,4%	11,6%	16,3%	38,6%	6,3%	28,2%	44,7%	12,6%	35,2%	47,0%	16,5%
- Inkomensoverdrachten (te betalen)	17,7%	42,1%	-7,4%	17,0%	37,8%	-6,4%	24,9%	36,0%	-9,0%	19,5%	49,1%	-9,6%
= Bruto alt. besch. ink. van de particulieren per inw.	10,8%	100,0%	10,8%	15,8%	100,0%	15,8%	19,5%	100,0%	19,5%	17,5%	100,0%	17,5%

Beloning van werknemers

De reële beloning van werknemers per inwoner (ontvangen van de totale binnenlandse economie S.1¹²) kan worden uitgesplitst in de reële beloning per uur, de gemiddelde arbeidsduur per werknemer en het aandeel werknemers in de totale bevolking. Zoals blijkt uit Tabel 2-2 is de beloning van werknemers het hoofdbestanddeel en draagt het het meest bij aan de evolutie van het reëel bruto alternatief beschikbaar inkomen per inwoner. Mede door de minder snelle stijging van de beloning van werknemers per inwoner groeide de koopkracht in België tussen 1996 en 2012 gemiddeld minder snel dan in Frankrijk en Nederland (Tabel 2-3). Dit komt voornamelijk doordat de reële beloning per uur veel sneller groeide in Frankrijk en Nederland (Tabel 2-3)¹³.

De reële beloning per uur groeide ook in Duitsland sneller dan in België, maar dit werd gecompenseerd door het feit dat de gemiddelde arbeidsduur per werknemer er daalde (men verdient er dus meer per uur, maar werkt er minder uren), wat verklaart waarom de reële beloning per inwoner in de periode 1996-2012 minder snel groeide in Duitsland dan in België. We moeten hierbij wel opmerken dat, hoewel de reële beloning per uur sneller groeide in Duitsland, de nominale beloning per uur veel sneller groeide in België. Dit komt door de veel sterkere prijsstijging (gemeten aan de hand van de deflator van de werkelijke consumptieve bestedingen) in België dan in Duitsland, wat de koopkracht in België negatief beïnvloedt.

¹² In de Rekening van de particulieren zijn de gegevens voor de beloning van werknemers nationaal. Voor België wil dat zeggen dat alle Belgische werknemers zijn opgenomen, ook de Belgen die in het buitenland werken en dus een beloning ontvangen van S.2 (de rest van de wereld). Voor de gewerkte uren gaat het om het binnenlands concept. Dit zijn de uren die gepresteerd zijn binnen België (de totale binnenlandse economie S.1), wat dus wel buitenlandse werknemers die in België werken omvat, maar niet de Belgen die in het buitenland werken. Om de beloning per uur te kunnen berekenen en de evolutie van de gewerkte uren vergelijkbaar te maken met de evolutie van de beloning van werknemers werd de beloning van werknemers ontvangen van S.1 (zonder S.2 – binnenlands concept) gebruikt. De gegevens in Tabel 3-3 zijn dus niet volledig vergelijkbaar met Tabel 3-2, maar in praktijk zijn beiden quasi identiek.

¹³ In Tabel 3-2 wordt het totale reële groeipercentage voor de periode 1996-2012 berekend. In Tabel 3-3 tot en met Tabel 3-10 gaat het om het gemiddeld jaarlijks groeipercentage binnen een periode (1996-2012, 1996-2007 of 2007-2012). De cijfers in Tabel 3-2 komen dus niet overeen met die in de daarop volgende tabellen.

Tabel 2-3: Uitsplitsing reële evolutie van de beloning van werknemers per inwoner in België en de buurlanden, 1996-2012

	Gemiddeld jaarlijks groeipercentage ('96-'12)			
	België	Duitsland	Frankrijk	Nederland
Reële beloning van werknemers (S.1) per inw.	1,0%	0,7%	1,2%	1,2%
Reële beloning per uur	0,5%	0,7%	1,3%	0,9%
Nominale beloning per uur	2,7%	1,9%	2,9%	3,2%
Deflator	2,2%	1,2%	1,6%	2,3%
Gemiddelde arbeidsduur per werknemer	0,0%	-0,6%	-0,4%	-0,4%
Aandeel werknemers in totale bevolking	0,6%	0,6%	0,3%	0,7%

Bron : Eurostat; Eigen berekeningen CRB

De reële beloning per inwoner groeide in 1996-2012 minder snel in Duitsland dan in België, maar dit moet worden genuanceerd, want voor Duitsland is er een opmerkelijk verschil tussen de periode voor en na de financiële crisis (scharnierjaar 2007). In de eerste periode, toen de koopkracht in Duitsland trager groeide, droegen de evolutie van de gemiddelde arbeidsduur per werknemer en het aandeel werknemers in de totale bevolking veel minder bij aan de groei van de reële beloning van werknemers per inwoner in Duitsland dan in België. Hierdoor was de groei in Duitsland veel trager. Ook de reële beloning per uur groeide iets minder snel in Duitsland dan in België (0,4% t.o.v. 0,5%). In de tweede periode daarentegen, groeide de beloning van werknemers per inwoner het sterkst in Duitsland, voornamelijk dankzij de zeer sterke groei van het aandeel werknemers in de totale bevolking. Daarnaast droeg ook de evolutie van de reële beloning per uur bij aan de groei (1,3% in Duitsland t.o.v. 0,4% in België). Dit had als gevolg dat de koopkracht sneller begon te groeien dan in België.

Tabel 2-4: Uitsplitsing reële evolutie van de beloning van werknemers per inwoner in België en de buurlanden, 1996-2007 en 2007-2012

	België		Duitsland		Frankrijk		Nederland	
	'96-'07	'07-'12	'96-'07	'07-'12	'96-'07	'07-'12	'96-'07	'07-'12
Reële beloning van werknemers (S.1) per inw.	1,5%	0,0%	0,3%	1,7%	1,6%	0,2%	1,7%	0,2%
Reële beloning per uur	0,5%	0,4%	0,4%	1,3%	1,5%	0,9%	0,9%	1,0%
Nominale beloning per uur	2,7%	2,7%	1,5%	2,8%	3,2%	2,4%	3,6%	2,4%
Deflator	2,2%	2,3%	1,1%	1,4%	1,7%	1,4%	2,7%	1,4%
Gemiddelde arbeidsduur per werknemer	0,0%	-0,2%	-0,5%	-0,7%	-0,5%	-0,1%	-0,5%	-0,3%
Aandeel werknemers in totale bevolking	0,9%	-0,2%	0,4%	1,0%	0,7%	-0,6%	1,3%	-0,4%

Bron : Eurostat; Eigen berekeningen CRB

Het gemengd inkomen

Ten tweede verklaart ook de daling van het gemengd inkomen (inkomen van zelfstandigen¹⁴) waarom de koopkracht in België minder snel groeide dan in Nederland en Frankrijk. Net zoals bij de beloning van werknemers is dit in grote mate te wijten aan de minder snelle groei van het reëel bruto gemengd inkomen per uur (Tabel 2-5). De gemiddelde arbeidsduur per zelfstandige daarentegen steeg enkel in België. Merk ook hier op dat het reëel bruto gemengd inkomen per uur in België bijna even snel daalde als in Duitsland, hoewel het nominaal bruto gemengd inkomen per uur veel sneller groeide in België. Dit komt door de veel sterkere prijsstijging in België dan in Duitsland.

¹⁴ Net zoals voor de werknemers gaat het hier om het « binnenlands begrip » in de NR. De zelfstandigen volgens het « binnenlands begrip » zijn alle zelfstandigen die in België werken, of ze nu in België wonen of niet, maar niet de Belgen die in het buitenland werken.

Tabel 2-5: Uitsplitsing reële evolutie bruto gemengd inkomen per inwoner in België en de buurlanden, 1996-2012

	Gemiddeld jaarlijks groeipercentage ('96-'12)			
	België	Duitsland	Frankrijk	Nederland
Reëel bruto gemengd inkomen (S.1) per inw.	-0,6%	-0,8%	-0,3%	-0,1%
Reëel bruto gemengd inkomen per uur	-0,6%	-0,9%	0,5%	-0,2%
Nominaal bruto gemengd inkomen per uur	1,5%	0,3%	2,1%	2,1%
Deflator	2,2%	1,2%	1,6%	2,3%
Gemiddelde arbeidsduur per zelfstandige	0,3%	-0,9%	-0,8%	0,0%
Aandeel zelfstandigen in totale bevolking	-0,2%	1,0%	0,0%	0,0%

Bron: Eurostat; Eigen berekeningen CRB.

Na opsplitsing in twee periodes, blijkt dat het reëel bruto gemengd inkomen per inwoner na 2007 daalde in alle vier de landen, enkel in Duitsland bleef de daling van het gemengd inkomen zeer beperkt. De daling staat in contrast met de (lichte) groei van de reële beloning van werknemers per inwoner. De sterke daling van het reëel bruto gemengd inkomen per inwoner in de tweede periode in België, Frankrijk en Nederland, verklaart dus mee de daling van de koopkracht. In de periode 1996-2007 groeide het gemengd inkomen nog sneller in België, Nederland en Frankrijk dan in Duitsland.

Tabel 2-6: Uitsplitsing reële evolutie bruto gemengd inkomen per inwoner in België en de buurlanden, 1996-2007 en 2007-2012

	Gemiddeld jaarlijks groeipercentage							
	België		Duitsland		Frankrijk		Nederland	
	'96-'07	'07-'12	'96-'07	'07-'12	'96-'07	'07-'12	'96-'07	'07-'12
Reëel bruto gemengd inkomen (S.1) per inw.	0,0%	-1,8%	-0,9%	-0,4%	0,8%	-2,9%	0,5%	-1,4%
Reëel bruto gemengd inkomen per uur	0,1%	-2,3%	-1,3%	-0,1%	2,2%	-3,3%	0,5%	-1,6%
Nominaal bruto gemengd inkomen per uur	2,3%	0,0%	-0,2%	1,4%	3,9%	-1,9%	3,2%	-0,2%
Deflator	2,2%	2,3%	1,1%	1,4%	1,7%	1,4%	2,7%	1,4%
Gemiddelde arbeidsduur per zelfstandige	0,2%	0,3%	-1,0%	-0,5%	-0,5%	-1,4%	0,1%	-0,3%
Aandeel zelfstandigen in totale bevolking	-0,4%	0,1%	1,4%	0,2%	-0,8%	1,8%	-0,2%	0,4%

Bron: Eurostat; Eigen berekeningen CRB.

Inkomen uit vermogen

Ten derde vormt ook de daling van het inkomen uit vermogen een verklaring voor het feit dat de koopkracht trager groeide in België dan in Duitsland, Frankrijk en Nederland. De evolutie van het reëel inkomen uit vermogen (middelen) per inwoner kan worden uitgesplitst in de evolutie van het rendement op financiële activa (inkomen uit vermogen tov. de financiële activa) en de evolutie van de financiële activa¹⁵ per inwoner. Overall, behalve in Duitsland, groeide de beloning van werknemers sneller dan het inkomen uit vermogen. Bovendien daalde het inkomen uit vermogen in België vrij sterk. Deze daling komt voornamelijk doordat de voorraad financiële activa per inwoner in België veel minder snel toenam dan in de drie buurlanden, en wat Duitsland betreft ook door het feit dat het rendement op vorderingen (zoals interesten, dividenden) in België sneller daalde. Dit wordt o.a. veroorzaakt door een sterke daling van de ontvangen rente op overheidsschuld in België, wat dan weer verklaard kan worden door

¹⁵ De waarde van de voorraad financiële activa en passiva zijn terug te vinden in de financiële balans (zie voetnoot 2). Onder financiële activa verstaan we: beursgenoteerde aandelen en niet-beursgenoteerde aandelen bij niet-financiële vennootschappen en participaties in ICB's, beursgenoteerde en niet-beursgenoteerde aandelen bij financiële vennootschappen, voorzieningen in pensioen- en levensverzekering, vooruitbetaalde premies en voorzieningen voor openstaande aanspraken, chartaal geld, effecten met uitzondering van aandelen, deposito's... (Eurostat en European Central Bank).

dalende rentevoeten¹⁶ en een dalende schuld¹⁷ sinds 1996. De dalende schuldgraad heeft ook als gevolg dat de overheid minder leent bij de particulieren, wat zorgt voor een beperkte groei van de voorraad financiële activa (vnl overheidsobligaties) bij de particulieren in vergelijking met de buurlanden. De invloed van de evolutie van de bestedingen is zeer beperkt, omdat het gewicht van de bestedingen veel kleiner is dan dat van de middelen (Tabel 2-1 en Tabel 2-2).

Tabel 2-7: Uitsplitsing van het reëel netto-inkomen uit vermogen per inwoner in België en de buurlanden, 1996-2012

	Gemiddeld jaarlijks groeipercentage ('96-'12)			
	België	Duitsland	Frankrijk	Nederland
Reëel inkomen uit vermogen per inw. (midd - best)	-2,1%	2,8%	0,0%	-0,3%
Reëel inkomen uit vermogen (middelen) per inw.	-2,1%	1,7%	-0,4%	-1,3%
Rendement op financiële activa (vorderingen)	-3,1%	-0,7%	-3,3%	-4,0%
Reële financiële activa per inw.	1,1%	2,4%	3,0%	2,8%
Reëel inkomen uit vermogen (bestedingen) per inw.	-1,9%	-3,9%	-2,0%	-4,5%
Kost van schulden	-5,0%	-4,2%	-5,3%	-8,4%
Reële schulden per inw.	3,3%	0,3%	3,5%	4,3%

Bron: Eurostat; Nationale Rekeningen; Eigen berekeningen CRB.

De evolutie van het inkomen uit vermogen vormt geen verklaring voor de tragere groei van de koopkracht in Duitsland in de eerste periode, want tussen 1996 en 2007 groeide het netto-inkomen uit vermogen per inwoner in Duitsland het snelst, terwijl het in België afnam. Dit is voornamelijk dankzij een sterke toename van de financiële activa per inwoner, en een zeer beperkte daling van het rendement. Tussen 2007 en 2012 was Duitsland het enige land waar het reëel netto-inkomen uit vermogen per inwoner niet sterk daalde, waardoor er geen groot negatief effect was op de groei van de koopkracht.

Tabel 2-8: Uitsplitsing van het reëel netto-inkomen uit vermogen per inwoner in België en de buurlanden, 1996-2007 en 2007-2012

	Gemiddeld jaarlijks groeipercentage							
	België		Duitsland		Frankrijk		Nederland	
	'96-'07	'07-'12	'96-'07	'07-'12	'96-'07	'07-'12	'96-'07	'07-'12
Reëel inkomen uit vermogen per inw. (midd - best)	-1,3%	-3,8%	4,2%	-0,2%	1,4%	-2,8%	-1,1%	1,4%
Reëel inkomen uit vermogen (middelen) per inw.	-0,7%	-4,9%	3,1%	-1,4%	1,4%	-4,3%	1,1%	-6,6%
Rendement op financiële activa (vorderingen)	-2,5%	-4,4%	-0,1%	-1,8%	-2,6%	-4,8%	-0,9%	-10,5%
Reële financiële activa per inw.	1,8%	-0,6%	3,3%	0,5%	4,2%	0,5%	2,0%	4,4%
Reëel inkomen uit vermogen (bestedingen) per inw.	3,1%	-12,0%	-1,3%	-9,4%	1,6%	-9,6%	4,9%	-22,3%
Kost van schulden	-0,5%	-14,0%	-2,2%	-8,4%	-2,9%	-10,5%	-0,8%	-23,1%
Reële schulden per inw.	3,7%	2,4%	0,9%	-1,0%	4,7%	1,1%	5,8%	1,0%

Bron: Eurostat; Nationale Rekeningen; Eigen berekeningen CRB.

¹⁶ De rente op staatsobligaties op de secundaire markt (na belastingen, met een looptijd van 10 jaar) daalde in alle vier de landen ongeveer even sterk, met sinds 2007 zelfs een iets snellere daling in Duitsland. De grafiek is te vinden in bijlage.

¹⁷ In 1996 bedroeg de schuldgraad 128,2% van het BBP, in 2012 was dit 103,9% (Agentschap van de Schuld, via internetadres: http://www.debtagency.be/nl_data_public_finances.htm). De evolutie van de schuldgraad in België en de buurlanden is te vinden in bijlage.

Sociale overdrachten

De beperkte positieve invloed van de primaire inkomens op de groei van de koopkracht in België wordt zoals al bleek uit Tabel 2-2, deels gecompenseerd door een grotere impact van de netto-overdrachten (het verschil tussen inkomensoverdrachten die particulieren ontvangen van en betalen aan andere sectoren, voornamelijk de overheid), toch wat betreft de vergelijking met Frankrijk en Duitsland. De kloof tussen de gemiddelde jaarlijkse groeipercentages is kleiner voor de bruto alternatieve beschikbare inkomens dan voor de primaire inkomens (Tabel 2-9). Dit wil dus zeggen dat de netto-overdrachten in België meer bijdragen aan de groei van de koopkracht dan in Frankrijk en voornamelijk Duitsland, waar de impact van de netto-overdrachten nihil is.

Tabel 2-9: Impact van de netto-overdrachten op de groei koopkracht in België en de buurlanden, 1996-2012

	Gemiddeld jaarlijks groeipercentage ('96-'12)			
	België	Duitsland	Frankrijk	Nederland
Bruto alternatief beschikbaar inkomen van de particulieren per inwoner in reële termen	0,64%	0,92%	1,12%	1,01%
Bruto saldo primaire inkomens van de particulieren per inwoner in reële termen	0,40%	0,94%	1,01%	0,62%
Impact netto-overdrachten	0,24%	-0,01%	0,11%	0,39%

Bron: Eurostat; Nationale Rekeningen; Eigen berekeningen CRB.

In de eerste periode werd de stijging van de netto-overdrachten ontvangen door particulieren in België en Nederland voornamelijk gefinancierd door een daling van de rentelasten op de overheidsschuld. Dit kunnen we afleiden uit het feit dat de primaire inkomens van de overheid¹⁸ stegen. Dit compenseert de daling van het inkomen uit vermogen in beide landen (zie Tabel 2-8), want door de dalende rentelasten dalen de bestedingen van de overheid, maar nemen ook de ontvangsten (meer bepaald het inkomen uit vermogen) van de particulieren af. Er is met andere woorden een overdracht tussen de particulieren: namelijk van de houders van overheidsschulden naar de ontvangers van sociale uitkeringen (dit zijn mogelijks dezelfde personen). Na 2007 daarentegen, werd de stijging van de netto-overdrachten in zowel België, Nederland als Frankrijk niet of veel minder gefinancierd door dalende rentelasten en dus een stijging van het primair inkomen, maar voornamelijk door een daling van het alternatief beschikbaar inkomen van de overheid. Dit betekent dat de financiering van de netto-overdrachten aan de particulieren niet meer gefinancierd wordt door beschikbare middelen van de overheid, maar voornamelijk door middel van een stijgend overheidsdeficit¹⁹. In Duitsland hebben de netto-overdrachten gedurende de hele periode geen impact op de evolutie van de koopkracht, de inkomensoverdrachten ontvangen door de particulieren tov. het BBP groeiden niet.

Tabel 2-10: Impact van de netto-overdrachten op de groei van de koopkracht in België en de buurlanden, 1996-2007 en 2007-2012

	Gemiddeld jaarlijks groeipercentage							
	België		Duitsland		Frankrijk		Nederland	
	'96-'07	'07-'12	'96-'07	'07-'12	'96-'07	'07-'12	'96-'07	'07-'12
Bruto alternatief beschikbaar inkomen van de particulieren per inw. in reële termen	1,05%	-0,25%	0,91%	0,95%	1,66%	-0,06%	1,63%	-0,33%
Bruto saldo primaire inkomens van de particulieren per inw. in reële termen	0,96%	-0,82%	0,89%	1,03%	1,62%	-0,34%	1,19%	-0,64%
Impact netto-overdrachten	0,08%	0,58%	0,02%	-0,09%	0,04%	0,27%	0,43%	0,31%

Bron: Eurostat; Nationale Rekeningen; Eigen berekeningen CRB.

¹⁸ Voor de evolutie van de inkomensoverdrachten en inkomens van de overheid en de particulieren, zie bijlage.

¹⁹ De schuldgraad in België is sinds 1993 sterk afgenomen, maar na 2007 (start van de financiële crisis) is de schuldgraad weer beginnen stijgen (Agentschap van de Schuld, via internetadres: http://www.debtagency.be/nl_data_public_finances.htm).

Bibliografie

AGENTSCHAP VAN DE SCHULD, 14 februari 2014, Evolutie van de Schuldgraad, via internetadres: http://www.debtagency.be/nl_data_public_finances.htm.

BELGOSTAT (onlinedatabank), Brussel, Nationale Bank van België, 2014.

BRUGGEMAN, Annick (2008), "De inkomens en het financieringssaldo van de particulieren en de vennootschappen", NBB, Economisch tijdschrift, september 2008, blz.79-97.

DE NEDERLANDSCHE BANK, 23 juli 2013, DNBulletin: Minder geld in de huishoudeportemonnee, via internetadres : <http://www.dnb.nl/nieuws/nieuwsoverzicht-en-archief/dnbulletin-2013/dnb294300.jsp>.

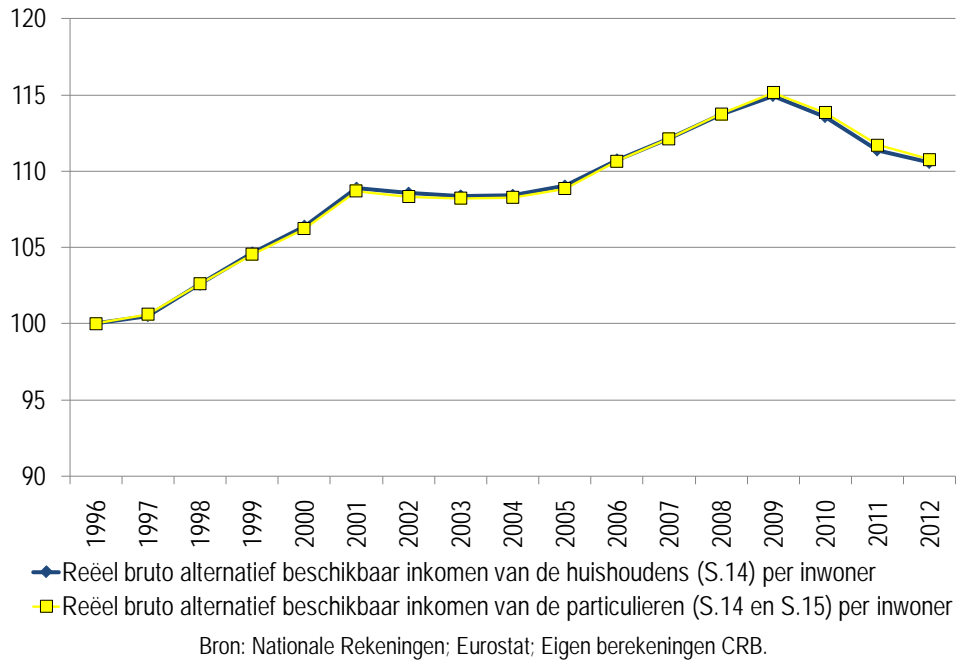
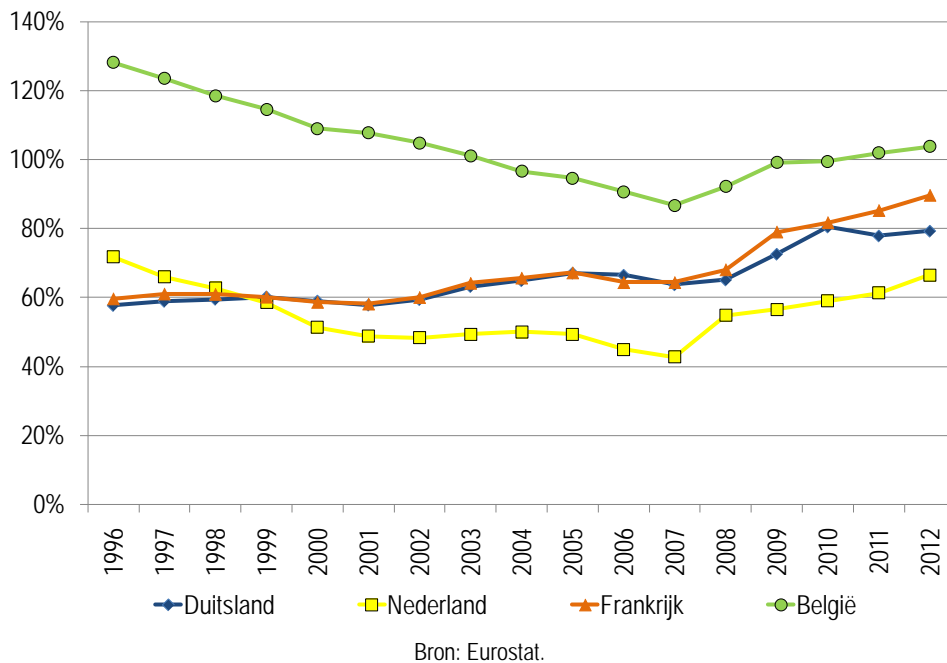
DESTATIS (onlinedatabank), Wiesbaden, Statistisches Bundesamt, 2014.

EUROPEAN CENTRAL BANK, 3 juli 2015, Euro Area Accounts : Financial balance sheets and non-financial assets, via internetadres : <http://sdw.ecb.europa.eu/browseExplanation.do?node=2019184>

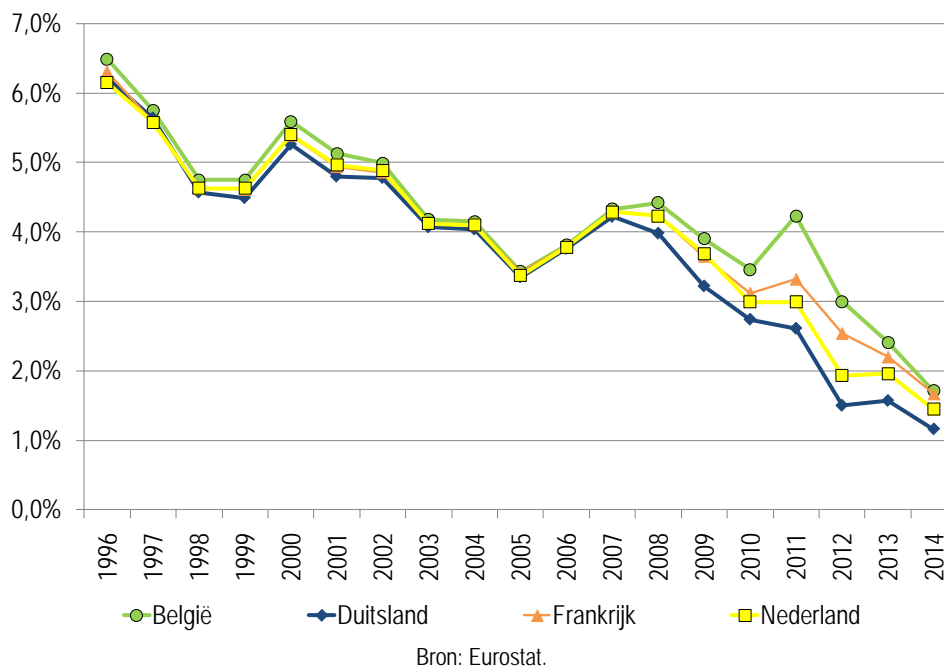
EUROSTAT, 12 januari 2015, Metadata, via internetadres : <http://ec.europa.eu/eurostat/data/metadata>.

EUROSTAT (onlinedatabank), Luxemburg, Europese Commissie, 2014.

VAN CAUTER, K. en L. Van MEENSEL (2006), "Het herverdelende karakter van de belastingen en de sociale bijdragen", NBB, Economisch tijdschrift, tweede kwartaal 2006, blz.69-87.

Bijlagen**Grafiek 2-2: Evolutie van het reëel alternatief beschikbaar inkomen van de particulieren en het reëel alternatief beschikbaar inkomen van de huishoudens in België (1996-2012)****Grafiek 2-3: Evolutie van de schuldgraad (in % van het BBP) in België en de buurlanden (1996-2012)**

Grafiek 2-4: Rendement op de staatsobligaties op de secundaire markt, na belastingen, met een resterende looptijd van 10 jaar (België en de buurlanden)

In onderstaande tabellen wordt de evolutie van de inkomensoverdrachten ten opzichte van het BBP weergegeven, uitgedrukt in procentpunt. De interpretatie van de cijfers is als volgt.

Voor België zien we dat het bruto primair inkomen van de overheid t.o.v. het BBP steeg (3,8 procentpunt tussen 1996 en 2012), terwijl dat van de particulieren daalde met 6,5 procentpunt. Dit kan worden verklaard door de dalende rentelasten op overheidsschuld. Hierdoor dalen de bestedingen van de overheid, maar nemen ook de ontvangsten (meer bepaald het inkomen uit vermogen) van de particulieren af. De netto-overdrachten ontvangen door de particulieren (t.o.v. het BBP) stegen met 2,9 procentpunt, dankzij een transfer van de overheid naar de particulieren. Als gevolg hiervan was er een daling van de netto-overdrachten ontvangen door de overheid (-2,5 procentpunt). Dankzij de netto-overdrachten bleef de daling van het bruto alternatief beschikbaar inkomen van de particulieren t.o.v. het BBP beperkt.

In Frankrijk zien we dat net zoals in België de netto-overdrachten ontvangen door de particulieren stijgen (+1,4 procentpunt) en de netto-overdrachten ontvangen door de overheid dalen (-1,2 procentpunt). Nochtans steeg het bruto primair inkomen van de overheid t.o.v. het BBP er niet. De stijging van de netto-overdrachten ontvangen door de particulieren werd voornamelijk gefinancierd door een daling van het alternatief beschikbaar inkomen (-1,6 procentpunt). Een daling van het alternatief beschikbaar inkomen van de overheid betekent een stijging van het overheidsdeficit.

Tabel 2-11: Evolutie van de inkomensoverdrachten en de inkomens van de overheid en de particulieren (in procent van het BBP) tussen 1996 en 2012

	Aandeel in het BBP: Verandering in procentpunt (1996-2012)	
	Overheid	Particulieren
Inkomensoverdrachten (ontvangen)	-2,5 pp	2,9 pp
Bruto alternatief beschikbaar inkomen	1,3 pp	-3,6 pp
Bruto primair inkomen	3,8 pp	-6,5 pp

Duitsland

	Aandeel in het BBP: Verandering in procentpunt (1996-2012)	
	Overheid	Particulieren
Inkomensoverdrachten (ontvangen)	-0,5 pp	-0,2 pp
Bruto alternatief beschikbaar inkomen	2,0 pp	-1,6 pp
Bruto primair inkomen	2,5 pp	-1,4 pp

Frankrijk

	Aandeel in het BBP: Verandering in procentpunt (1996-2012)	
	Overheid	Particulieren
Inkomensoverdrachten (ontvangen)	-1,2 pp	1,4 pp
Bruto alternatief beschikbaar inkomen	-1,6 pp	1,4 pp
Bruto primair inkomen	-0,4 pp	0,0 pp

Nederland

	Aandeel in het BBP: Verandering in procentpunt (1996-2012)	
	Overheid	Particulieren
Inkomensoverdrachten (ontvangen)	-4,9 pp	3,5 pp
Bruto alternatief beschikbaar inkomen	-1,6 pp	-1,8 pp
Bruto primair inkomen	3,3 pp	-5,4 pp

Bron: Eurostat; Eigen berekeningen CRB.

Tabel 2-12: Evolutie van de inkomensoverdrachten en de inkomens van de overheid en de particulieren (in procent van het BBP) tussen 1996 en 2007

België	Aandeel in het BBP: Verandering in procentpunt (1996-2007)	
	Overheid	Particulieren
Inkomensoverdrachten (ontvangen)	0,0 pp	0,7 pp
Bruto alternatief beschikbaar inkomen	3,4 pp	-6,0 pp
Bruto primair inkomen	3,4 pp	-6,7 pp

Duitsland	Aandeel in het BBP: Verandering in procentpunt (1996-2007)	
	Overheid	Particulieren
Inkomensoverdrachten (ontvangen)	0,0 pp	0,1 pp
Bruto alternatief beschikbaar inkomen	1,7 pp	-3,2 pp
Bruto primair inkomen	1,6 pp	-3,4 pp

Frankrijk	Aandeel in het BBP: Verandering in procentpunt (1996-2007)	
	Overheid	Particulieren
Inkomensoverdrachten (ontvangen)	0,5 pp	0,3 pp
Bruto alternatief beschikbaar inkomen	-0,1 pp	-0,3 pp
Bruto primair inkomen	-0,6 pp	-0,6 pp

Nederland	Aandeel in het BBP: Verandering in procentpunt (1996-2007)	
	Overheid	Particulieren
Inkomensoverdrachten (ontvangen)	-1,9 pp	3,1 pp
Bruto alternatief beschikbaar inkomen	1,5 pp	-3,9 pp
Bruto primair inkomen	3,5 pp	-7,0 pp

Bron: Eurostat; Eigen berekeningen CRB.

Tabel 2-13: Evolutie van de inkomensoverdrachten en de inkomens van de overheid en de particulieren (in procent van het BBP) tussen 2007 en 2012

België	Aandeel in het BBP: Verandering in procentpunt (2007-2012)	
	Overheid	Particulieren
Inkomensoverdrachten (ontvangen)	-2,6 pp	2,1 pp
Bruto alternatief beschikbaar inkomen	-2,1 pp	2,3 pp
Bruto primair inkomen	0,5 pp	0,2 pp

Duitsland	Aandeel in het BBP: Verandering in procentpunt (2007-2012)	
	Overheid	Particulieren
Inkomensoverdrachten (ontvangen)	-0,5 pp	-0,3 pp
Bruto alternatief beschikbaar inkomen	0,3 pp	1,6 pp
Bruto primair inkomen	0,9 pp	1,9 pp

Frankrijk	Aandeel in het BBP: Verandering in procentpunt (2007-2012)	
	Overheid	Particulieren
Inkomensoverdrachten (ontvangen)	-1,7 pp	1,1 pp
Bruto alternatief beschikbaar inkomen	-1,5 pp	1,7 pp
Bruto primair inkomen	0,2 pp	0,6 pp

Nederland	Aandeel in het BBP: Verandering in procentpunt (2007-2012)	
	Overheid	Particulieren
Inkomensoverdrachten (ontvangen)	-3,0 pp	0,5 pp
Bruto alternatief beschikbaar inkomen	-3,1 pp	2,1 pp
Bruto primair inkomen	-0,1 pp	1,6 pp

Bron: Eurostat; Eigen berekeningen CRB.